

Inspektion av Borås tingsrätt den 16–18 oktober 2018

Inledning

Den 16–18 oktober 2018 genomförde justitieombudsmannen Lars Lindström tillsammans med byråchefen Carina Sjögren och föredragandena Mimmie Ahl, Hampus Sjöblom och Sophie Welander en inspektion av Borås tingsrätt.

Inledande samtal

Inspektionen inleddes tisdagen den 16 oktober med att JO och hans medarbetare togs emot av lagmannen AA, samordnande domaren BB, chefsadministratören CC, handläggarchefen DD och domstolshandläggaren EE. De informerades om förhållandena vid tingsrätten och uppgav i huvudsak följande:

Tingsrätten har f.n. 45 anställda, varav 25 jurister – lagmannen, sju rådmän, tre tingsfiskaler, en notariemeriterad beredningsjurist och för tillfället 13 tingsnotarier. Det finns två målenheter, norra och södra, som är placerade i den norra respektive södra flygeln. Målenheterna har en gemensam handläggarchef som leder och fördelar arbetet mellan enheternas elva domstolshandläggare. Beredningsjuristen samordnar det löpande juridiska beredningsarbetet på enheterna och handlägger de beredningsfrågor som inte behöver handläggas av domare. Den samordnande domaren har personalansvar för notarierna. Vid tingsrätten finns även en administrativ enhet bestående av fyra handläggare, två expeditionsvakter och en arkivarie. Chefsadministratören leder och fördelar arbetet på enheten.

Brottmålen fördelas mellan målenheterna och förhandlingarna sätts ut på domarnas fasta dagar för brottmålsting. Förtursmålen handläggs enligt ett roterande jourssystem. Notarierna handlägger notariebrottmålen och protokollför åt den domare till vilken notarien är knuten.

Tingsrätten tillämpar huvudsakligen ett traditionellt rotelsystem för tvistemål och ärenden där varje domare har en egen rotel. Förenklade tvistemål (FT-mål) fördelas till en särskild rotel och vidarefördelas till målenheterna. FT-målen handläggs i huvudsak av notarier. De mål som inte kan handläggas av notarier handläggs av beredningsjuristen. Huvudförhandlingar i FT-målen hålls av

rådmän. Notarierna handlägger gemensamma ansökningar om äktenskapsskillnad. Ärenden om godmans- och förvaltarskap fördelas på två särskilda rotlar och handläggs i stor utsträckning av notarierna. Konkursärenden lottas till en konkursenhet och vidarefördelas sedan till två rotlar som innehas av rådmän. Ärendena handläggs av en notarie och fyra handläggare. Handläggarna är organisatoriskt knutna till den administrativa enheten.

Tingsrätten har under 2018 haft en ökad måltillströmning som överstiger snittet för tingsrätterna i landet. Därmed har även antalet mål i balans ökat jämfört med samma period föregående år. Omloppstiderna är generellt sett bra. Tio procent av tingsrättens brottmål är äldre än tolv månader och noll procent äldre än 24 månader. För tvistemålen är motsvarande siffror elva och två procent. Avseende brottmål handlägger tingsrätten förhållandevis många förtursmål, även om andelen förtursmål har minskat något sedan föregående år. Domstolen är brottmålstyngd vilket delvis förklaras av att det i Borås finns två stadsdelar som är s.k. särskilt utsatta områden. Tingsrätten ligger något över snittet i landet avseende såväl brottmål som tvistemål med lång förhandlingstid. När det gäller familjemålen har tingsrätten haft problem med familjerättens utredningstider. Samtal mellan domstolen och familjerätten har dock gett positiva resultat. Tingsrätten har också arbetat med mer noggranna tidsplaner för att få en snabbare handläggning.

Tingsrätten har inte haft några problem med att rekrytera kvalificerad personal till domstolen.

Tingsrätten är belägen i rådhuset. Byggnaden är 108 år gammal. Tillgången till salar är god men ur säkerhetssynpunkt finns vissa brister. Det är t.ex. svårt att ha säkerhetskontroller. Vid behov kan tingsrätten låna en säkerhetssal vid Göteborgs tingsrätt. Medarbetarna sitter utspridda i två flyglar i huset vilket medför svårigheter att samla målkansliet på en plats. Det har tidigare funnits planer på att bygga ett s.k. rättscenter men planerna har för tillfället avstannat.

JO hade före inspektionen fått del av bl.a. arbetsordningen för tingsrätten, verksamhetsplanen för 2018 och fördelningsplanen.

Inspektionens omfattning

Vid granskningen kontrollerades de 25 äldsta pågående brottmålen, de 25 äldsta pågående tvistemålen, de 25 äldsta pågående ärendena, de 25 senast avgjorda brottmålen, de 25 senast avgjorda tvistemålen och de 25 senast avgjorda ärendena. Vidare kontrollerades de 15 äldsta pågående respektive de 15 senast avgjorda tvistemålen, brottmålen och ärendena som handlagts av notarier samt de 20 senaste häktningsbesluten och de 20 senaste konkursbesluten. Även ansökan och beslut i administrativa ärenden där en part gett in en ansökan enligt lagen (2009:1058) om förtursförklaring i domstol samt underrättelser från boutredningsmän avseende förvaltningen under 2017 och 2018 i enlighet med 19 kap. 14 a § andra stycket ärvdabalken kontrollerades.

JO gick även igenom tingsrättens ärenden om hemliga tvångsmedel för 2017 och 2018. Tingsrättens dom- och beslutsböcker för 2017 och 2018 granskades vidare stickprovsvis.

Under inspektionen erhöles muntliga upplysningar rörande handläggningen av vissa mål och ärenden. De uppgifter som framkom vid dessa samtal med domstolens personal redovisas inte i detalj i protokollet men har beaktats vid ställningstagandena.

Avslutande sammanträde

Vid ett avslutande sammanträde torsdagen den 18 oktober 2018 hölls en översiktlig genomgång med personal från tingsrätten då de iakttagelser som hade gjorts vid granskningen redovisades.

lakttagelser och bedömningar

Brottmål

Brottmål som ska avgöras "på handlingarna", långsam handläggning

I målen B 1343-17, B 1737-17 och B 2446-17 väckte åklagaren åtal den 9 maj respektive den 14 juni och den 30 augusti 2017. I samtliga mål uppgav åklagaren i stämningsansökan att de kunde avgöras utan huvudförhandling, dvs. "på handlingarna". Tingsrätten utfärdade stämning med information om att rätten avsåg att avgöra målen utan huvudförhandling. De tilltalade i målen delgavs stämningen den 13 maj respektive den 31 augusti och den 14 september 2017. Efter dessa tidpunkter hade inga åtgärder vidtagits av domstolen.

I mål B 1798-17 väckte åklagaren åtal den 21 juni 2017. I stämningsansökan uppgav åklagaren att målet kunde avgöras utan huvudförhandling. Tingsrätten utfärdade stämning samma dag med information om att rätten avsåg att avgöra målet utan huvudförhandling. Den 12 september 2017 kom åklagaren in till tingsrätten med ytterligare en stämningsansökan mot den tilltalade. Även i denna angavs att målet kunde avgöras "på handlingarna" tillsammans med den tidigare stämningsansökan. Tingsrätten utfärdade därefter stämning med information om att tingsrätten avsåg att avgöra målet utan huvudförhandling. Såvitt framgick lyckades tingsrätten inte delge den tilltalade innan åklagaren den 6 november 2017 kom in med en tredje stämningsansökan. Även i denna uppgav åklagaren att målet kunde avgöras utan huvudförhandling. Stämning utfärdades med samma information som tidigare. I ett telefonsamtal den 14 november 2017 bekräftade den tilltalade att han hade mottagit stämningarna. Därefter vidtogs inte några åtgärder under mer än sex månader. Den 22 maj 2018 kom åklagaren in med ännu en stämningsansökan. Två dagar senare utfärdade tingsrätten stämning och kallade till huvudförhandling. Först den 15 oktober 2018 meddelade tingsrätten dom i målet.

I mål B 630-18 väckte åklagaren åtal den 20 februari 2018. I stämningsansökan uppgav åklagaren att målet kunde avgöras utan huvudförhandling. Tingsrätten utfärdade stämning dagen därpå med information om att rätten avsåg att avgöra

målet utan huvudförhandling. Såvitt framkommit hade den tilltalade inte delgetts stämning. Några delgivningsförsök eller andra åtgärder hade inte vidtagits efter att tingsrätten utfärdade stämning.

I mål B 805-18 väckte åklagaren åtal den 7 mars 2018. I stämningsansökan uppgav åklagaren att målet kunde avgöras utan huvudförhandling. Tingsrätten utfärdade stämning dagen därpå med information om att rätten avsåg att avgöra målet utan huvudförhandling. Den tilltalade delgavs stämning den 13 mars 2018. Den 14 mars 2018 kom den tilltalade in med ett yttrande i vilket denne erkände brott och godtog åklagarens påföljdsförslag. Därefter hade inga åtgärder vidtagits.

JO Lars Lindström: I mål B 1798-17 vidtogs ingen åtgärd mellan den 14 november 2017 och den 22 maj 2018. Under den tidsperioden fanns det såvitt framkommit fortfarande möjlighet att avgöra målet utan huvudförhandling. Målet borde ha avgjorts tidigare än vad som skedde.

I mål B 630-18 har inga delgivningsförsök skett trots att mer än sju månader förflutit sedan stämning utfärdades. Detta är givetvis inte acceptabelt.

Även de övriga målen har blivit liggande alldeles för länge utan åtgärder och bör avgöras snarast.

Dröjsmål med att sätta ut ett mål till huvudförhandling

I mål B 1872-17 angående olovlig körning väckte åklagaren åtal den 27 juni 2017. Målet hade varit utsatt till huvudförhandling vid tre tillfällen. Vid samtliga tillfällen ställdes förhandlingen in. Efter att förhandlingen den 29 maj 2018 ställdes in vidtogs inte några åtgärder i målet förrän den 18 september 2018 då tingsrätten kallade till en ny förhandling.

JO Lars Lindström: Enligt 45 kap. 14 § första stycket rättegångsbalken, RB, ska rätten efter det att åtal väckts bestämma tid för huvudförhandling så snart som möjligt. Om en planerad huvudförhandling av någon anledning ställs in måste rätten kalla till en ny förhandling. Om det finns något hinder mot att sätta ut målet till huvudförhandling bör rätten regelbundet bevaka om hindret kvarstår. Inga åtgärder vidtogs i målet mellan den 29 maj 2018 och den 18 september 2018. En sådan passivitet är inte tillfredsställande.

Underlåtenhet att ta upp frågan om häktningsförhandling inom två veckor

I ett pågående mål, B 765-17, uppmärksammades att tingsrätten under flera perioder om cirka fyra veckor vardera hade låtit den misstänkte vara häktad utan att hålla en ny förhandling i häktningsfrågan med högst två veckors mellanrum eller, såvitt framgick av handlingarna i målet, ha gjort en avstämning med den misstänkte om en häktningsförhandling påkallades eller inte.

Den misstänkte häktades vid en häktningsförhandling den 7 december 2017. Av handlingarna framgick att tingsrätten därefter den 19 december 2017, den 19 januari, den 15 februari, den 13 mars och den 11 april 2018, i enlighet med

åklagarens begäran och den misstänktes medgivande, beslutade att förlänga tiden för att väcka åtal med cirka fyra veckor i taget. Förhandlingar hölls den 19 januari och den 11 april 2018.

Tingsrätten beslutade sedan den 8 maj, den 22 maj och den 4 juni 2018 om åtalsförlängning med två veckor i taget. Beslutet den 22 maj 2018 fattades efter en förhandling medan de andra två besluten fattades ”på handlingarna”. Efter en häktningförhandling den 19 juni 2018 beslutade tingsrätten om åtalsförlängning med fyra veckor. Den 19 juli 2018 hölls en ny häktningförhandling där tiden för att väcka åtal förlängdes med två veckor. Den 1 augusti 2018 beslutade tingsrätten att bevilja åtalsförlängning med fyra veckor. Åtal väcktes den 29 augusti 2018.

Av handlingarna framgick att åklagaren vid varje begäran om åtalsförlängning hade angett att det med hänsyn till utredningen var uppenbart att en häktningförhandling skulle vara utan betydelse och att åtalstiden därför borde kunna förlängas utan sådan förhandling. Den misstänkte uppgav att han inför besluten om åtalsförlängning inte påkallade någon häktningförhandling. Det framgick dock inte av tingsrättens protokoll, beslut eller parternas yttranden att tidpunkten för nästa häktningförhandling hade diskuterats eller att rätten hade bedömt att en förhandling inom de kommande två veckorna uppenbart skulle vara utan betydelse. Det framgick inte heller av dagboksbladet att tingsrätten under tiden mellan besluten om åtalsförlängning med fyra veckor hade gjort en avstämning med den misstänkte om en häktningförhandling påkallades eller inte.

JO Lars Lindström: Enligt 24 kap. 18 § tredje stycket RB ska rätten, om åtal inte väcks inom två veckor, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts, med högst två veckors mellanrum hålla en ny förhandling i häktningsfrågan och därvid särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Är det med hänsyn till utredningen eller av annan anledning uppenbart att en förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, får rätten bestämma längre tids mellanrum. Förutsättningarna för detta är mycket begränsade (se bl.a. NJA 1997 s. 368).

Det är rätten som har ansvaret för kontrollen av att ett frihetsberövande genom häktning inte tillåts fortgå längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Rätten kan därför inte, när tiden för åtals väckande har satts längre än två veckor, låta frågan om en ny häktningförhandling ska hållas eller inte uteslutande bero på om försvararen – för den misstänktes räkning – begär en sådan förhandling eller överklagar det meddelade häktningsbeslutet. Mot bakgrund av syftet med kontrollen bör en prövning av frågan om en ny häktningförhandling ska hållas normalt göras i anslutning till att tvåveckorsfristen löper ut och inte redan vid den häktningförhandling där tiden för åtals väckande satts längre än två veckor. Strax innan tvåveckorsfristen går ut bör tingsrätten alltså, efter hörande av parterna, ta ställning till om en

häktningförhandling ska hållas (se JO:s beslut den 17 mars 2009, dnr 6710-2008).

I detta mål hade parterna inför tingsrättens beslut om åtalsförlängning uttalat sig i frågan om behovet av att vid den tidpunkten hålla en häktningförhandling och ansett att det inte var nödvändigt. Detta kan dock inte förstås som att parterna också hade tagit ställning till behovet av att inom den kommande tvåveckorsperioden hålla en förhandling. Tingsrätten borde därför ha tagit upp frågan om att hålla en häktningförhandling inom tvåveckorsfristen och inte endast i samband med att åklagaren begärde åtalsförlängning. Med hänsyn till det ansvar som tingsrätten har för att kontrollera att ett frihetsberövande inte pågår längre än nödvändigt är det inte heller acceptabelt att det vid ett par tillfällen kommit att gå sex veckor mellan två häktningförhandlingar och i ett fall tolv veckor.

Tillämpning av 34 kap. brottsbalken

Mål B 2645-18 avgjordes ”på handlingarna” den 28 september 2018. Tingsrätten dömde den tilltalade för ringa narkotikabrott begånget den 18 maj 2018. Påföljden bestämdes till dagsböter. Den tilltalade hade i en dom från den 5 juni 2018 dömts till fängelse två månader. Av det belastningsregisterutdrag tingsrätten hade tillgång till framgick inte att fängelsestraffet hade avtjänats. Av tingsrättens dom framgick inte hur den nya påföljden förhöll sig till det utdömda fängelsestraffet, dvs. hur bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken, BrB, hade tillämpats.

JO Lars Lindström: Av 34 kap. 1 § första stycket BrB framgår bl.a. att om någon som dömts till fängelse har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten. Av andra stycket i samma bestämmelse framgår att rätten, under de förutsättningar som anges i 3 och 4 §§, i stället för att bestämma en ny påföljd antingen får besluta att den tidigare utdömda påföljden också ska avse den tillkommande brottsligheten eller undanröja den utdömda påföljden och döma till en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten. Vidare framgår av 2 § i samma kapitel att när rätten dömer till en påföljd för ett nyupptäckt brott, ska den när påföljden bestäms iaktta att påföljderna tillsammans inte överstiger vad som skulle ha dömts ut för den samlade brottsligheten. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

Det brott den tilltalade dömdes för var begånget före den tidigare domen där påföljden bestämdes till fängelse. Det var alltså fråga om ett nyupptäckt brott enligt den angivna bestämmelsen. Såvitt framgick hade inte heller den tidigare påföljden verkställts. Tingsrätten skulle ha tillämpat bestämmelserna i 34 kap. BrB när den nya påföljden bestämdes och redovisat detta både i domslutet och i

domskälen (angående domslutet; se nedan under rubriken Angivande av lagrum i domslut).

Angivande av lagrum i domslut

Mål B 1479-17 avgjordes den 27 september 2018. En av de tilltalade dömdes bl.a. för ett brott som hade begåtts efter en tidigare dom men innan den påföljden till fullo hade verkställts. I domskälen konstaterade tingsrätten att den tidigare påföljden vid tidpunkten för huvudförhandlingen hade verkställts till fullo och bestämde den nya påföljden till ett bötesstraff. I domslutet angav tingsrätten inte vilket lagrum som åberopades.

I mål B 1321-18 angående ringa narkotikabrott m.m. dömdes den tilltalade för ett flertal brott begångna innan denne hade fyllt 21 år. Av domskälen framgick att tingsrätten vid straffmätningen beaktade bl.a. den tilltalades ungdom. I domslutet angav tingsrätten dock inte vilket lagrum som åberopades till stöd för denna bedömning.

Även i domen i mål B 2372-18 bestämde tingsrätten påföljden med beaktande av den tilltalades ungdom. Inte heller i detta fall angav tingsrätten i domslutet vilket lagrum som åberopades.

JO Lars Lindström: Av Domstolsverkets föreskrifter (DVFS 2006:9) för tingsrätt om registrering av mål och ärenden i Vera, utformning av dom, slutligt beslut och avräkningsunderlag i brottmål samt rapportering om dom och slutligt beslut i brottmål, senast ändrad genom DVFS 2017:5, framgår av 16 § jämte bilaga A avsnitt J följande: Om strafflindringsregler eller vissa andra lagrum i BrB åberopas vid påföljdsbestämningen ska detta anges i domslutet. Det gäller bl.a. 29 kap. 7 § första stycket. Det gäller också t.ex. vissa bestämmelser i 34 kap. BrB, däribland 1 § som bl.a. avser mål där domstolen dömer till en ny påföljd för nyupptäckt eller ny brottslighet utan att samtidigt göra förändring i den tidigare påföljden (se min bedömning ovan under rubriken Tillämpning av 34 kap. brottsbalken).

Tingsrätten skulle således i respektive domslut ha angett de lagrum som åberopades.

Felaktig tillämpning av bestämmelsen om s.k. ungdomsrabatt

I domen i mål B 1479-17 dömdes en av de tilltalade, född i oktober 1996, för brott begångna i december 2017 och juli 2018. Av domen framgick att påföljden bestämdes med beaktande av den tilltalades ungdom. Bestämmelsen i 29 kap. 7 § första stycket BrB åberopades.

JO Lars Lindström: Av 29 kap. 7 § första stycket BrB framgår bl.a. att om någon begått ett brott innan han eller hon fyllt tjuugoett år, ska hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Den tilltalade hade i detta fall fyllt 21 år när brotten begicks. Det var alltså fel av tingsrätten att tillämpa bestämmelsen.

Diskrepans mellan domslut och domskäl samt angivande av parter

Mål B 1702-18 avgjordes den 14 september 2018. I domslutet angav tingsrätten samma *tre* personer som vårdnadshavare för var och en av de båda tilltalade. Av domen i målet framgick att målsäganden yrkade skadestånd för kränkning att utges solidariskt av de två tilltalade tillsammans med deras vårdnadshavare. De tilltalade frikändes och av domskälen framgick att skadeståndsanspråket därmed ogillades. Beslutet i skadeståndsdelen framgick dock inte av tingsrättens domslut.

I tingsrättens mål B 1904-18 noterades den omvända situationen. Av domen i målet framgick att två målsägande i anslutning till en av åtalspunkterna yrkade skadestånd för kränkning att utges solidariskt av de båda tilltalade. En av de tilltalade frikändes och av domslutet framgick att de två målsägandenas skadeståndsyrkande mot denna ogillades. I tingsrättens domskäl angavs däremot inget beträffande bedömningen av skadeståndsyrkandet i denna del.

JO Lars Lindström: Av 30 kap. 5 § första stycket RB framgår hur en brottmålsdom ska utformas. Domen ska i skilda avdelningar bl.a. ange parterna samt deras ombud eller biträden och den tilltalades försvarare, samt domslutet och domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Givetvis ska domslutet överensstämma med de bedömningar och slutsatser som framkommit i domskälen. Jag vill därför framhålla vikten av att utformningen av domar och slutliga beslut sker med största noggrannhet. En dom eller ett beslut bör granskas ingående innan avgörandet undertecknas och expedieras.

Prövningen av de subjektiva brottsrekvisiten i några brottmålsdomar

Under inspektionen granskades brottmål i vilka åklagaren hade väckt åtal mot de tilltalade för brott som enligt gärningsbeskrivningen hade begåtts antingen uppsåtligt eller av oaktsamhet.

I domarna i målen B 1051-18, B 1718-18, B 2385-18 och B 2759-18 uttalade tingsrätten att åtalet var styrkt utan att ta ställning till om det var ett uppsåtligt eller oaktsamt brott. I målen B 2192-18 och B 2305-18 skrev tingsrätten att den tilltalade i vart fall av oaktsamhet hade gjort sig skyldig till det brott som åklagaren hade påstått.

JO Lars Lindström: Av domskälen framgår inte vilket av de alternativa subjektiva brottsrekvisiten som tingsrätten fann bevisat. Det är alltså oklart om de tilltalade dömdes för att ha begått brott uppsåtligt eller av oaktsamhet. Vidare kan uttrycket ”i vart fall av oaktsamhet”, som användes i domarna i målen B 2192-18 och B 2305-18, ge intryck av att rätten inte ens prövade huruvida uppsåt förelåg utan i stället endast prövade frågan om oaktsamhet, vilket givetvis inte var korrekt.

Prövning av beslag

I mål B 2112-17 yrkade åklagaren ansvar för bl.a. narkotikabrott och i samband därmed yrkades förverkande av narkotika, som tagits i beslag. Därefter lade

åklagaren ned åtalet och återkallade förverkandeyrkandet. Tingsrätten skrev av målet såvitt avsåg åtalet och förverkandeyrkandet men uttalade sig inte om beslaget.

JO Lars Lindström: I 27 kap. 8 § RB föreskrivs att rätten när målet avgörs ska pröva om beslaget ska bestå. I detta fall har rätten alltså gjort fel genom att inte ta ställning till beslagets bestånd.

Ersättning till försvarare och målsägandebiträde i några brottmålsdomar

I mål B 687-17 angående stöld yrkade och tillerkändes de fyra offentliga försvararna ersättning av allmänna medel med 100 498 kr, 110 341 kr, 120 816 kr respektive 133 588 kr.

I mål B 3176-17 angående olaga förföljelse m.m. yrkade och tillerkändes den offentliga försvararen ersättning av allmänna medel med 157 087 kr.

I mål B 2183-18 angående människorov m.m. yrkade och tillerkändes två av de offentliga försvararna ersättning av allmänna medel med 134 266 kr respektive 158 258 kr. En tredje offentlig försvarare yrkade ersättning av allmänna medel med 217 099 kr och tillerkändes 185 926 kr. Vidare yrkade och tillerkändes målsägandebiträdet ersättning av allmänna medel med 104 850 kr.

Inte i något av de ovanstående målen framgick av dagboksbladen, anteckningarna från huvudförhandlingarna, domarna eller uppgifterna i tingsrättens målhanteringssystem Vera att tingsrätten hade inhämtat åklagarens inställning till ersättningsanspråken.

JO Lars Lindström: Av 1 § förordningen (2005:77) om kontroll av vissa ersättningsanspråk m.m. framgår bl.a. att om en offentlig försvarare eller ett målsägandebiträde i ett mål om brott som hör under allmänt åtal yrkar ersättning av allmänna medel med 100 000 kr eller mer, ska rätten höra åklagaren om ersättningsanspråket. Åklagaren ska yttra sig över den yrkade ersättningen för arbete, särskilt såvitt avser ersättning för arbete som utförts under förundersökningen. I dessa fall borde tingsrätten således ha hämtat in och noterat åklagarens inställning till de begärda ersättningarna.

Expediering av ett beslut om vite

I mål B 1872-17 kallade tingsrätten till huvudförhandling den 5 februari 2018. Av protokollet från förhandlingen framgick bl.a. att tingsrätten beslutade att ställa in förhandlingen på grund av den tilltalades utevaro och att döma ut det vite som hade förelagts den tilltalade. Beslutet avkunnades vid förhandlingen. Av dagboksblad i målet framgick att beslutet hade expedierats till den tilltalade först den 21 februari 2018.

JO Lars Lindström: Av 2 § förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. framgår bl.a. att ett avgörande som avkunnas ska skickas till parterna senast en vecka efter dagen för avkunnandet.

I detta fall förflöt mer än två veckor från avkunnandet innan beslutet expedierades. Ett sådant dröjsmål är inte godtagbart.

Rättelse av en brottmålsdom

I mål B 2183-18 hade rätten fattat beslut om rättelse av domen. Beslutet saknade överklagandehänvisning.

JO Lars Lindström: Jag har tidigare berört frågan om rättelse av domar i ett beslut den 29 februari 2012 (se JO 2012/13 s. 55, dnr 4715-2011). Av det beslutet med däri gjorda hänvisningar framgår bl.a. att ett beslut om rättelse av en dom är att anse som ett slutligt beslut. Eftersom det går att överklaga sådana beslut borde tingsrätten ha angett hur den som ville överklaga beslutet skulle gå till väga (30 kap. 10 § andra stycket RB).

Bristande noggrannhet m.m.

Vid inspektionen uppmärksammades några brottmål där bristande noggrannhet i olika delar av hanteringen kunde konstateras. Som exempel kan nämnas följande:

A. I mål B 694-18, som avgjordes den 16 april 2018, prövade tingsrätten bl.a. två skadeståndsanspråk. Av domslutet framgick inte till vem de utdömda skadeståndsbeloppen skulle betalas. Vidare angav tingsrätten i domslutet, i stället för vilken ränta som skulle utgå på beloppen, att ”På beloppet *yrkas* ränta enligt 4 § 5 st och 6 § räntelagen [...]” (JO:s kursivering) .

JO Lars Lindström: Som jag påtalat ovan ska en dom eller ett beslut utformas med noggrannhet och granskas ingående innan avgörandet undertecknas och expedieras.

B. På tingsrättens dagboksblad i mål B 1166-18 hade den 5 september 2018 noterats ”Förfrågan till polisen”. Noteringen hade inte försetts med något aktbilagenummer och det gick inte att knyta den till något dokument i tingsrättens akt.

JO Lars Lindström: I 5 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol anges att det under handläggningen av ett mål fortlöpande ska registreras vilka handlingar som kommer in till domstolen, vilka åtgärder som domstolen utför i målet och vad som i övrigt förekommer i detta. Av denna bestämmelse följer att förfrågan, om den gjordes per post eller e-post, borde ha diarieförts. Om förfrågan gjordes muntligen borde detta tydligare ha framgått av anteckningen.

C. I mål B 1495-18 noterades att dagboksbladet innehöll en längre anteckning daterad den 4 oktober 2018 angående den tilltalades hälsotillstånd samt en uppgift om vid vilken institution denne var intagen för vård.

JO Lars Lindström: Den behandling som sker i dagboksbladen i Vera ska följa domstolsdatalagens (2015:728) bestämmelser. Enligt 6 § domstolsdatalagen får en behandling av personuppgifter ske om den behövs för handläggningen av ett mål eller ett ärende. Behandlingen av personuppgifter ska emellertid uppfylla de krav som anges i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, vilket bl.a. innebär att personuppgifter bara får behandlas om det är lagligt.

Det är som utgångspunkt tillåtet för en domstol att behandla vad som räknas som känsliga personuppgifter i Vera. Till känsliga personuppgifter räknas sådana uppgifter som t.ex. direkt rör en persons hälsa. Personuppgifterna i ett dagboksblad kan också vara av integritetskänslig natur vid sammanläggning av andra uppgifter. Det är därför viktigt att den som för in en anteckning som innehåller personuppgifter i ett dagboksblad noga kontrollerar att informationen behövs för handläggningen av målet och att anteckningen begränsas till det som är relevant utifrån ändamålet med anteckningen.

Den typ av personuppgifter som i detta fall noterades på dagboksbladet kan omfattas av sekretess. Uppgifterna skulle därför enligt min mening inte ha antecknats på dagboksbladet utan ha tagits in i en separat tjänsteanteckning. På så sätt säkerställs att ett dagboksblad kan hållas tillgängligt för allmänheten vid en begäran om utlämnande av allmän handling utan att uppgifterna av misstag röjs (jfr 5 kap. 1–2 §§ offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], OSL).

I akten i samma mål hittades en stämningsansökan och kallelser till huvudförhandling tillhörande ett annat mål, vilket vittnar om en bristande noggrannhet i hanteringen av handlingarna.

Tvistemål

Långsam handläggning m.m.

Vid granskningen uppmärksammades ett antal pågående tvistemål där det kunde konstateras att tingsrätten på olika sätt brustit i skyldigheten att driva förberedelsen av målen mot ett snabbt avgörande. I vissa mål hade handläggningen präglats av passivitet eller helt stannat av. I några mål hade tingsrätten tillåtit en alltför omfattande skriftväxling samt beviljat ett stort antal anstånd, vilket lett till en omotiverat lång handläggningstid. Som exempel kan nämnas följande:

Mål T 1767-14, som avsåg en fordran, inleddes genom en ansökan om stämning den 10 juni 2014. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 24 mars 2015. Tingsrätten beslutade den 16 maj 2016 om syn och besiktning under målets förberedelse. Därefter skedde en omfattande skriftväxling och parterna begärde och beviljades anstånd vid flera tillfällen. Någon tidsplan eller sammanställning hade inte upprättats i målet.

I mål T 2974-14, som gällde umgänge med barn, inkom en ansökan om stämning den 10 oktober 2014. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls

den 17 september 2015. Tingsrätten fattade ett interimistiskt beslut den 5 juli 2017 om visst umgänge samt om viss utredning. Den 28 november 2017 inkom den begärda utredningen. Svaranden gav den 31 januari 2018 in en slutlig bevisuppgift och begärde i en skrivelse den 1 mars 2018 att tingsrätten skulle sätta ut målet till huvudförhandling. Käranden hörde av sig till tingsrätten den 2 maj, den 8 maj och den 4 juni 2018 och undrade vad som hände i målet. Tingsrätten hade inte satt ut målet till en huvudförhandling. Inte heller hade någon tidsplan eller sammanställning upprättats i målet.

Mål T 468-16, som gällde skadestånd m.m., anhängiggjordes genom en ansökan om stämning den 23 februari 2016. Tingsrätten meddelade interimistiska beslut den 25 februari 2016, den 10 maj 2016 och den 22 december 2017. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 21 november 2016 (tingsrätten höll ett gemensamt sammanträde med mål T 1509-16). Av protokollet framgick bl.a. att tingsrätten, efter att parterna hade beretts tillfälle att yttra sig, skulle besluta i frågan om svarandens begäran om avvisning. Därefter skedde en omfattande skriftväxling. Parterna begärde och beviljades anstånd vid cirka 30 tillfällen. Någon tidsplan eller sammanställning hade inte upprättats i målet.

I mål T 1509-16, som gällde fastställande av viss skadeståndsskyldighet, kom en ansökan om stämning in till tingsrätten den 3 juni 2016. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 21 november 2016 (tingsrätten höll ett gemensamt sammanträde med mål T 468-16). Därefter skedde en förhållandevis omfattande skriftväxling. Tingsrätten beslutade den 22 december 2017 att häva viss sekretess. Av beslutet framgick att tingsrätten även avsåg att pröva sekretessen rörande andra handlingar men att käranden skulle beredas tillfälle att yttra sig innan ett beslut fattades. Därefter fortsatte skriftväxlingen. Någon tidsplan eller sammanställning hade inte upprättats i målet.

I mål T 1909-16, som också avsåg en fordran, inkom en ansökan om stämning den 12 juli 2016. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 28 mars 2017. Skriftväxling skedde därefter. Ingen åtgärd hade vidtagits i målet sedan den 6 juli 2017. Någon tidsplan eller sammanställning hade heller inte upprättats.

Mål T 2791-16, som rörde återvinning i konkurs, inleddes genom en ansökan om stämning den 19 oktober 2016. Tingsrätten fattade interimistiska beslut rörande kvarstad den 21 oktober 2016 och den 3 augusti 2017. Vidare prövades en jävsinvändning mot den ansvarige rådmannen i ett beslut den 22 mars 2017. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 4 maj 2017 och ett fortsatt sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 7 mars 2018. Den 14 september 2018 ställdes huvudförhandlingen i målet in. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet. Någon tidsplan hade heller inte upprättats.

JO Lars Lindström: Jag beslutar att ta upp handläggningen av ovan nämnda tvistemål till utredning i ett särskilt ärende, JO:s ärende med dnr 7032-2018.

Vid inspektionen uppmärksammades också handläggningen av ytterligare tre tvistemål; T 1911-11, T 2814-12 och T 1551-13. Med anledning av det som framkom vid granskningen har jag den 1 november 2018 beslutat att i ett särskilt ärende utreda tingsrättens handläggning av även dessa mål, JO:s ärende med dnr 7309-2018.

Handläggningen av ett förenklat tvistemål

I mål FT 2004-18 överlämnade Kronofogdemyndigheten, efter svarandens bestridande av ansökan om betalningsföreläggande och sökandens begäran, målet till tingsrätten. Tingsrätten förelade svaranden att ge in ett svaromål senast ett visst datum. Något svaromål kom inte in. Tingsrätten förelade på nytt svaranden att ge in ett svaromål men denna gång vid äventyr av tredsdom. En sådan dom meddelades drygt en månad senare. Svaranden hade emellertid redan vid Kronofogdemyndigheten på delgivningskvittot skrivit ”skulden är betalt”.

JO Lars Lindström: Enligt 42 kap. 11 § RB får svaranden, i ett mål där förlikning om saken är tillåten, föreläggas att skriftligen avge ett svaromål vid påföljd att tredsdom annars kan komma att meddelas mot honom eller henne. Ett sådant föreläggande kan användas i ett mål som överlämnats till en tingsrätt efter en summarisk process vid Kronofogdemyndigheten. Det ska dock inte ges något tredsdomsföreläggande om svaranden under det summariska förfarandet redan fullgjort det som krävs från hans eller hennes sida för att undgå tredsdom (se bl.a. NJA 1989 s. 487 och Fitger m.fl., Rättegångsbalken, den 4 juli 2018, Zeteo, kommentaren till 42 kap. 11 §).

I 42 kap. 7 § RB anges de uppgifter som ett svaromål ska innehålla. En tredsdom får enligt 44 kap. 7 a § RB meddelas mot svaranden om denne underlåter att följa ett föreläggande att avge ett svaromål. Svaranden ska enligt paragrafens andra stycke anses ha följt ett sådant föreläggande om han eller hon klargjort sin inställning till kärandens yrkande och angett skäl som kan vara av betydelse vid prövningen av saken. Det är inte nödvändigt att termerna bestridande eller medgivande används utan det räcker med att svarandens inställning på annat sätt framgår av vad han eller hon framfört. Redan ett påstående från svarandens sida att det finns en någorlunda klart angiven grund för ett ogillande av talan är därför tillräckligt för att förhindra en tredsdom (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, den 4 juli 2018, Zeteo, kommentaren till 44 kap. 7 a §).

I det aktuella målet hade svaranden redan vid Kronofogdemyndigheten angivit en sådan tydlig bestridandegrund att det saknades förutsättningar att meddela en tredsdom. Tingsrätten borde därför inte ha utfärdat ett föreläggande att avge ett svaromål vid äventyr av tredsdom och inte heller ha meddelat en sådan dom.

Kommunicering i ett mål om äktenskapsskillnad

I mål T 603-18 ansökte en av makarna om äktenskapsskillnad. Efter lagstadgad betänketid yrkade en av makarna att en dom på äktenskapsskillnad skulle

meddelas. Drygt en vecka senare meddelade tingsrätten en sådan dom. Det framgick dock inte av akten eller dagboksbladet att den andre maken hade beretts tillfälle att yttra sig över yrkandet.

JO Lars Lindström: Enligt 14 kap. 10 § äktenskapsbalken ska ett särskilt yrkande om dom på äktenskapsskillnad framställas inför domstolen. Om yrkandet har framställts av endast en av makarna, ska domstolen bereda den andra maken tillfälle att yttra sig över yrkandet.

Det framgår inte av handlingarna i målet att tingsrätten hade berett den andra maken tillfälle att yttra sig över yrkandet om dom på äktenskapsskillnad. Detta borde tingsrätten ha gjort.

En deldom på äktenskapsskillnad

I mål T 1621-17 meddelade tingsrätten en deldom på äktenskapsskillnad mellan parterna. Vid tiden för deldomen hade parterna gemensam vårdnad om ett barn. I domen framgick dock inte att de alltjämt skulle ha gemensam vårdnad om barnet.

JO Lars Lindström: Enligt 6 kap. 3 § andra stycket föräldrabalken står barnet under båda föräldrarnas vårdnad även efter en dom på äktenskapsskillnad, om inte den gemensamma vårdnaden upplöses enligt 5 §, 7 § eller 8 §. Av bestämmelsen framgår vidare att om barnet även efter domen på äktenskapsskillnad ska stå under båda föräldrarnas vårdnad, ska rätten i domen erinra om att vårdnaden alltjämt är gemensam.

Vid tiden för deldomen på äktenskapsskillnad hade parterna alltjämt gemensam vårdnad om barnet. Tingsrätten borde därför i deldomen ha erinrat om detta.

Omfattande bilagor till några tvistemålsdomar

I mål FT 282-18 prövades en tvist rörande ersättning för ett abonnemangsavtal avseende mobiltjänster och produkter samt inkassokostnad. Efter att svaranden hade underlåtit att ge in ett svaromål inom föreskriven tid avgjorde tingsrätten målet genom en tredskodom den 18 april 2018. I domen redogjordes för de yrkanden och omständigheter som käranden hade åberopat som grund för sin talan. Till domen hade fogats bilagor i form av ett tresidigt abonnemangsavtal samt nio sidor med fakturor och fakturaspecifikationer.

I mål FT 619-18 prövades också en tvist rörande ersättning enligt ett abonnemangsavtal, ett avbetalningsavtal för en mobiltelefon och ett trygghetsavtal samt vissa avgifter och inkassokostnad. Efter att svaranden hade underlåtit att ge in ett svaromål inom föreskriven tid meddelade tingsrätten en tredskodom den 23 mars 2018. I domen redogjordes för de yrkanden och omständigheter som käranden hade åberopat som grund för sin talan. Till domen hade fogats bilagor i form av ovan nämnda avtal, som omfattade tolv sidor, och elva sidor med fakturor och fakturaspecifikationer.

Mål FT 748-18 rörde en tvist mellan Staten genom Länsstyrelsen i Västra Götaland och en djurhållare. Länsstyrelsens krav gällde avgifter för genomförda offentliga kontroller vid fyra kontrolltillfällen under åren 2014–2015. Efter att svaranden hade kommit in med ett svaromål var denna enbart uppgav att yrkandena bestreds eftersom ”fallet är feldömt”, meddelade tingsrätten en tredsdom den 17 april 2018. I domen redogjorde tingsrätten för de yrkanden och omständigheter som kändanden hade åberopat som grund för sin talan. Till domen hade fogats bilagor i form av kontrollrapporter enligt djurskyddslagen, fakturor, fakturaspecifikationer och ett avgörande från Förvaltningsrätten i Jönköping. Bilagorna omfattade sammanlagt 45 sidor.

JO Lars Lindström: I 17 kap. 7 § RB finns bestämmelser om vad en tvistemålsdom ska innehålla. Domen ska i skilda avdelningar ange bl.a. domslutet, parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas på och domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Enligt 17 kap. 8 § RB får dock en tredsdom utfärdas i förenklad form. Av 22 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol framgår att innehållet i en dom som utfärdas i förenklad form inte behöver redovisas i skilda avdelningar och att de omständigheter som yrkanden eller bestridanden grundas på får redovisas i en bilaga. Det finns alltså inget hinder mot att i en tredsdom redovisa de omständigheter som kändandens yrkande grundas på genom att hänvisa till en domsbilaga. Målsättningen måste dock vara att utforma en dom så att den blir begriplig för alla som tar del av den samt att onödigt information som saknar betydelse för sammanhanget undviks.

Jag har tidigare framhållit (se t.ex. protokollet från min inspektion vid Blekinge tingsrätt den 11–13 november 2014, dnr 6003-2014) att de handlingar som fogas till en dom bör vara av betydelse för redovisningen av de omständigheter som kändandens yrkanden grundas på. I ovan nämnda mål har tingsrätten i tredsdomarna redogjort för de yrkanden och omständigheter som kändandena har åberopat som grund för sin respektive talan. Tingsrätten har därutöver till tredsdomarna fogat ett stort antal handlingar utan att hänvisa till dem som domsbilagor eller förtydligat dess relevans för bedömningen. Bilagorna innehåller till stor del helt onödigt information. Jag anser att det är olämpligt att utforma tredsdomarna på det sätt som tingsrätten gjort då det leder till att domarna blir svårlästa och överskådliga.

Hanteringen av ett överklagande

I mål T 1945-17 skrev tingsrätten den 3 augusti 2018 av ett mål om äktenskapsskillnad eftersom fullföljdsansökan kommit in för sent. Kändanden inkom den 9 augusti 2018 till tingsrätten med ett överklagande av avskrivningsbeslutet. Innan tingsrätten expederade överklagandet till hovrätten, återkallade emellertid kändanden den 24 augusti 2018 sitt överklagande. I ett beslut den 3 september 2018 skrev tingsrätten av målet från vidare handläggning.

JO Lars Lindström: Om ett överklagande av ett beslut inte avvisas på grund av att det har kommit in för sent, ska tingsrätten sända det och övriga handlingar i målet som har betydelse för prövningen av överklagandet till hovrätten, 52 kap. 4 § RB. Enligt 35 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol ska översändandet till den högre domstolen ske utan dröjsmål.

Tingsrätten borde således, efter att ha konstaterat att överklagandet hade kommit in i rätt tid, utan dröjsmål ha skickat överklagandet, återkallelsen och övriga handlingar i målet till hovrätten. Det hade därefter varit hovrättens uppgift att ta ställning till återkallelsen.

Ärenden

Dröjsmål med att hålla konkursförhandling

I ett antal ärenden där konkursansökan skulle prövas vid en förhandling uppmärksammades att det tog för lång tid från det att en ansökan hade kommit in till dess att förhandlingen hölls. I fem ärenden där ansökan hade gjorts av en borgenär (se K 2075-18, K 2136-18, K 2338-18, K 2608-18 och K 2703-18) tog det mellan två veckor och fem dagar och fyra veckor innan tingsrätten höll förhandling. I K 1714-18 hade en av flera dödsbodelägare ansökt om att ett dödsbo skulle försättas i konkurs. Det tog cirka sex veckor innan tingsrätten höll förhandling i det ärendet.

JO Lars Lindström: Upptas en borgenärs konkursansökan, ska rätten sätta ut en förhandling för prövning av ansökningen. Förhandlingen ska hållas inom två veckor från det att ansökningen kom in till rätten. Om det finns särskilda skäl får den hållas senare, dock senast inom sex veckor, se 2 kap. 16 § första och andra styckena konkurslagen (1987:672). Särskilda skäl att hålla förhandlingen senare än inom två veckor kan vara bl.a. förutsebara delgivningssvårigheter eller att gäldenären behöver längre rådrum, t.ex. om han eller hon vistas utomlands eller om gäldenärens ekonomiska förhållanden är svårbedömda (se prop. 1986/87:90 s. 199).

Om en konkursansökan avser ett dödsbo som inte står under förvaltning av en boutredningsman och ansökningen inte har gjorts av samtliga dödsbodelägare ska ansökningen prövas vid en förhandling. Förhandlingen ska hållas inom två veckor från det att ansökningen kom in till rätten. Om det finns särskilda skäl får den hållas senare, dock senast inom en månad, se 2 kap. 14 § andra och tredje styckena konkurslagen.

I de aktuella ärendena har huvudregeln om att förhandling ska hållas inom två veckor inte följts. I de ärenden som inletts genom en borgenärsansökan hölls förhandlingen visserligen inom den bortre gränsen om sex veckor. Det framgår dock inte av handlingarna att det funnits några särskilda skäl till att förhandlingarna inte kunnat hållas tidigare. I K 1714-18 hölls förhandlingen senare än inom en månad. Det kan ha berott på att ett flertal handlingar behövde översättas och att en person som skulle delta i förhandlingen fanns utomlands.

Det största skälet till att tidsfristen om två veckor inte kunnat upprätthållas förefaller dock främst vara att tingsrätten väntat för länge med att kalla till en förhandling. I vissa ärenden gick det närmare två veckor innan tingsrätten utfärdade kallelser. Jag vill understryka vikten av att domstolens rutiner utformas på ett sådant sätt att de i lagen uppställda tidsfristerna kan hållas. Det är angeläget att en konkursförhandling hålls så snart som möjligt bl.a. eftersom vissa rättsverkningar är knutna till den tidpunkt då konkursbeslutet meddelas, se 3 kap. konkurslagen. Om en konkursansökan tas upp och förhandling ska hållas, bör tingsrätten därför snarast kalla till förhandling.

Långsam och bristfällig handläggning av ärenden om ställföreträdarskap

I några ärenden om ställföreträdarskap framkom att handläggningen under en längre tid varit helt passiv. Följande bör särskilt nämnas:

Ett ärende om upphörande av förvaltarskap, Ä 2859-17, var fortfarande inte klart för avgörande trots att handläggningen hade pågått i mer än ett år. Sökanden förelades den 14 mars 2018 att inkomma med ett läkarintyg. Därefter hade tingsrätten inte vidtagit några handläggningsåtgärder utöver att bevilja ett längre anstånd och att skicka ut en påminnelse. Sedan slutet av augusti 2018 hade inga åtgärder vidtagits i ärendet.

I ärende Ä 3249-17, som gällde anordnande av godmanskap, vidtogs inga åtgärder från mars till september 2018, dvs. under sex månader. Den 21 september 2018 efterfrågade överförmyndarnämnden ett besked om ärendets status. Av dagboksbladet framgick att frågan hade besvarats. Det dröjde dock till den 16 oktober 2018 innan handläggningen fortsatte.

I ärende Ä 3815-17, som också gällde anordnande av godmanskap, hade ärendet blivit liggande utan åtgärd sedan maj 2018.

I ett flertal ärenden som hade inletts under mars–maj 2018 genom att enskilda hade ansökt om anordnande av godmanskap kunde det konstateras att handläggningstiden blivit omotiverat lång efter det att överförmyndarnämnden hade gett in utredningar och yttranden där det framfördes att nämnden av olika orsaker ansåg att det inte fanns förutsättningar att anordna godmanskap. Som exempel kan nämnas följande:

I ärende Ä 857-18 framgick av överförmyndarnämndens yttrande den 11 maj 2018 bl.a. att nämnden inte hade lyckats inhämta ett läkarintyg. Sökanden förelades att senast den 31 maj 2018 inkomma med ett läkarintyg, men hördes inte av. Sökanden hade inte samtidigt fått tillfälle att yttra sig över överförmyndarnämndens yttrande, varför tingsrätten den 9 juli 2018, dvs. sex veckor efter att svarstiden hade gått ut, på nytt fick skicka ut ett föreläggande till sökanden om att senast den 23 juli 2018 yttra sig över nämndens yttrande. I föreläggandet angavs också att ärendet kunde komma att avgöras även om hon inte hördes av. Sökanden hördes inte av denna gång heller. En månad senare förelade tingsrätten på nytt sökanden att ge in ett läkarintyg senast den

10 september 2018 och upplyste om att ärendet därefter kunde komma att avgöras även om hon inte hördes av. Sökanden hördes inte av. Någon åtgärd hade därefter inte vidtagits i ärendet.

I ärende Ä 1006-18 framgick av överförmyndarnämndens yttrande den 25 maj 2018 bl.a. att det var oklart om sökanden samtyckte till godmanskap. Sökanden förelades att yttra sig över överförmyndarnämndens yttrande senast den 15 juni 2018 och upplystes om att ärendet därefter kunde komma att avgöras även om hon inte hördes av. Något yttrande kom inte in. Sökanden förelades då på nytt att inkomma med ett yttrande senast den 11 juli 2018. Sökanden gav in en skrivelse där hon uppgav att hon ville ha en god man. Enligt åtgärdslistan var avsikten att därefter förelägga överförmyndarnämnden att yttra sig över sökandens skrivelse. Föreläggandet skickades dock i stället till sökanden, som alltså fick yttra sig över sin egen skrivelse. Tingsrätten inhämtade sedan ett yttrande från överförmyndarnämnden som sökanden fick tillfälle att yttra sig över senast den 12 september 2018. Någon åtgärd hade därefter inte vidtagits i ärendet.

I ärende Ä 1153-18 förelade tingsrätten sökanden att senast den 23 juli 2018 yttra sig över det yttrande som överförmyndarnämnden hade gett in i ärendet. I föreläggandet saknades en upplysning om att ärendet kunde komma att avgöras även om sökanden inte hördes av. Något yttrande kom inte in. Den 1 augusti 2018 skickade tingsrätten en påminnelse till sökanden om att komma in med ett yttrande senast den 15 augusti 2018. Den 8 augusti 2018, dvs. innan svarsfristen hade gått ut, skickades ett nytt föreläggande till sökanden. Av åtgärdslistan framgick att avsikten var att försöka nå sökanden även på dennes folkbokföringsadress. I det senare föreläggandet angavs dock en annan svarsfrist, den 22 augusti 2018. Sökanden upplystes också om att ärendet efter denna tidpunkt kunde komma att avgöras även om sökanden inte hördes av. Något yttrande kom inte in och tingsrätten hade därefter inte vidtagit någon åtgärd i ärendet.

I ärendena Ä 1612-18 och Ä 1738-18 hade tiden för att besvara tingsrättens föreläggande gått ut den 28 september 2018. Någon åtgärd hade därefter inte vidtagits i ärendena.

JO Lars Lindström: Domstolen har ett ansvar för att avgöra sina ärenden inom skälig tid. När det gäller ärenden om ställföreträdarskap har jag tidigare uttalat att det är angeläget att den som behöver hjälp av en god man eller en förvaltare med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person kan få den hjälpen utan dröjsmål (se protokollet från min inspektion vid Eskilstuna tingsrätt den 18–20 december 2017, dnr 8163-2017). Det är lika viktigt att den som vill att ett godmanskap eller förvaltarskap ska upphävas kan få det prövat utan dröjsmål.

Det är ytterst domstolen som har ansvaret för att hämta in den utredning och vidta de åtgärder som krävs för att kunna ta ställning i ett ärende, se 12 § lagen

(1996:242) om domstolsärenden. Eftersom förfarandet i huvudsak är skriftligt är det viktigt att handläggningen är effektiv och klarläggande för både domstolen och parterna. Domstolens skyldighet att skaffa sig ett underlag för sitt beslut måste också vägas mot att skriftväxlingen inte blir onödigt omfattande eller utan skäl drar ut på tiden. Skriftväxlingen bör kunna avbrytas när ett fortsatt kommunicerande framstår som obehövt för att kunna pröva ärendet i sak.

Det är oacceptabelt att tingsrätten låtit flera ärenden i angelägna frågor om ställföreträdarskap blivit liggande utan åtgärder under flera månader. Det är inte heller godtagbart att ärenden där svarstiden har gått ut blivit liggande utan ett ställningstagande till nästa steg i handläggningen, oftast ett avgörande i sak. Det är viktigt att tingsrätten driver ärendena framåt och att ärenden som bedöms vara klara för avgörande också avgörs så snart som möjligt.

När det gäller ärendena om anordnande av godmanskap framstår tingsrättens handläggning efter det att överförmyndarnämndens yttrande kommit in vid flera tillfällen som högst ogenomtänkt och slarvig. I några av ärendena har tingsrätten skickat flera förelägganden till sökanden trots att det inte tillkommit några nya uppgifter i ärendet. Domstolen har också skickat påminnelser till sökanden, trots att det av föreläggandet framgick att ärendet kunde komma att avgöras även om sökanden inte hördes av. Om en part i en sådan situation inte hör av sig torde domstolen normalt kunna utgå från att parten inte har något mer att föra fram i ärendet. Domstolen kan då fortsätta handläggningen, och i förekommande fall avgöra ärendet på den befintliga utredningen, i stället för att skicka en påminnelse.

Långsam handläggning av ett ärende om förordnande av boutredningsman

Ärende Ä 210-18 inleddes den 18 januari 2018 genom en ansökan om förordnande av boutredningsman. Tingsrätten beslutade den 26 januari 2018 att interimistiskt utse en boutredningsman. Därefter inkom under februari 2018 yttranden från ett flertal motparter i ärendet. Från mars till mitten av september 2018 vidtogs inga åtgärder i ärendet. Handläggningen av ärendet fortsatte den 17 september 2018.

JO Lars Lindström: Det är inte godtagbart att ärendet blivit liggande utan åtgärd i mer än sex månader. Jag förutsätter att tingsrätten nu skyndsamt driver ärendet framåt mot ett avgörande.

Dröjsmål med att besvara frågor och bristfällig diarieföring av svar

I ärende Ä 857-18 gav överförmyndarnämnden den 11 maj 2018 in ett yttrande. Den 16 augusti 2018 frågade överförmyndarnämnden i en skrivelse till tingsrätten hur ärendet fortskred (se ovan under rubriken Långsam och bristfällig handläggning av ärenden om ställföreträdarskap). Av dagboksbladet framgick inte att nämndens fråga hade besvarats.

I ärende Ä 2112-18, som gällde upphörande av godmanskap, ställde överförmyndarnämnden den 2 juli 2018 skriftligen en fråga till tingsrätten med anledning av det föreläggande som nämnden samma dag hade mottagit från tingsrätten. Föreläggandet skulle besvaras senast den 23 juli 2018. Den 13 augusti 2018 påminde överförmyndarnämnden om sin fråga. Av dagboksbladet framgick inte att nämndens fråga hade besvarats. Under inspektionen tog ansvarig notarie emellertid fram ett mejl som visade att nämndens fråga hade besvarats den 14 augusti 2018. Svaret var dock inte diariefört i ärendet.

JO Lars Lindström: Som tidigare förts fram (s. 10 i detta protokoll) framgår av 5 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol att det under handläggningen av ett ärende fortlöpande ska registreras vilka handlingar som kommer in till domstolen, vilka åtgärder som domstolen utför i ärendet och vad som i övrigt förekommer i ärendet.

Överförmyndarnämndens fråga den 16 augusti 2018 i ärende Ä 857-18 synes fortfarande inte ha besvarats. Det är inte godtagbart. Om frågan har besvarats borde svaret ha diarieförts i ärendet.

Den fråga som överförmyndarnämnden ställde till tingsrätten i ärende Ä 2112-18 hade betydelse för nämndens förutsättningar att efterkomma tingsrättens föreläggande. Tingsrätten borde därför snabbare ha besvarat nämndens fråga. Tingsrättens svar borde också ha diarieförts.

Hanteringen av ett överklagande hos Överförmyndarnämnden i Borås stad och vid tingsrätten

Ärendet Ä 594-18 inleddes den 16 februari 2018 genom att Överförmyndarnämnden i Borås stad till tingsrätten överlämnade ett överklagande från en god man av nämndens beslut om upphörande av godmanskap enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Nämnden gav samtidigt in en skrivelse där det framgick bl.a. att nämnden ansåg att överklagandet inte hade kommit in i rätt tid och att tingsrätten därför i första hand skulle avvisa överklagandet.

Genom ett föreläggande den 25 april 2018 gav tingsrätten den gode mannen tillfälle att senast den 9 maj 2018 yttra sig över överförmyndarnämndens skrivelse. Något yttrande kom inte in. Av dagboksbladet framgick att tingsrätten den 9 juli 2018, dvs. mer än fyra månader efter det att överklagandet hade kommit in, kontaktade nämnden med en fråga om skälet till att nämnden hade överlämnat överklagandet till tingsrätten om nämndens uppfattning var att det inte hade kommit in i rätt tid. Nämnden skulle återkomma med ett besked samma vecka men hördes inte av. Det framgick inte av dagboksbladet att någon åtgärd hade vidtagits därefter i ärendet.

JO Lars Lindström: Vid den tidpunkt som ärendet inleddes vid tingsrätten gällde 24–25 §§ förvaltningslagen (1986:223), FL. Motsvarande bestämmelser

finns sedan den 1 juli 2018 i 45–46 §§ förvaltningslagen (2017:900), NFL. Enligt dessa bestämmelser ska den myndighet som har meddelat det överklagade beslutet pröva om ett överklagande har kommit in i rätt tid. Om överklagandet har kommit in för sent ska beslutsmyndigheten avvisa det, om inte annat framgår av 24 § andra och tredje styckena FL (45 § andra stycket NFL). Om överklagandet inte avvisas ska beslutsmyndigheten överlämna överklagandet och övriga handlingar i ärendet till överinstansen.

Att beslutsmyndigheten överlämnar överklagandet och övriga handlingar i ärendet till överinstansen får regelmässigt anses innefatta ett ställningstagande om att överklagandet har kommit in i rätt tid (se prop. 1985/86:80 s. 74). För det fall beslutsmyndigheten uttryckligen angett att ett överklagande kommit in för sent men ändå överlämnat handlingarna till den högre instansen bör överinstansen återlämna överklagandet till beslutsmyndigheten för prövning av frågan om avvisning (jfr NJA 1983 s. 177, se även Hellners m.fl., Förvaltningslagen med kommentarer, 3 u, 2010, s. 330 med där gjorda hänvisningar).

Av överförmyndarnämndens inledande skrivelse till tingsrätten framgick tydligt att nämnden ansåg att överklagandet hade kommit in för sent och att det därför borde avvisas av tingsrätten. Med hänsyn till dessa uppgifter borde tingsrätten skyndsamt ha återlämnat överklagandet till nämnden för en formell rättidsprövning. Tingsrätten borde i vart fall skyndsamt ha begärt ett förtydligande från nämndens sida. Det är vidare anmärkningsvärt att ärendet under flera månaders tid blivit liggande utan åtgärd.

Jag beslutar att ta upp Överförmyndarnämnden i Borås stads handläggning av överklagandet till utredning i ett särskilt ärende, JO:s ärende med dnr 7808-2018.

Hemliga tvångsmedel

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får enligt 27 kap. 20 § RB ske om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. I ett av de ärenden där tingsrätten hade gett tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation framgick att avsikten med övervakningen var att motbevisa en *eventuell* invändning från den misstänktes sida rörande en viss fråga.

JO Lars Lindström: Det kan ifrågasättas om den hemliga övervakningen av elektronisk kommunikation var av synnerlig vikt för utredningen redan innan den misstänkte hade angett sin inställning till den fråga som skulle utredas.

Vid protokollet

Hampus Sjöblom

Justeras den 21/11 2018

Lars Lindström